

Детската литература в ранното чуждоезиково обучение. Особеното място на приказките и практически насоки за тяхното използване

В произведенията от детската литература намират отражение общочовешки ценности, опит, разбирания, емоции и мечти, които не губят актуалността си през годините. Това вероятно е така, защото тяхното съдържание, макар понякога и фантастично, е всъщност тясно свързано с реалния живот на хората по света, а и защото обикновено е не само много интересно, но и силно въздействащо върху сформиращата се личност на детето. Децата по принцип реагират с любопитство и наслада на интересни, забавни или поучителни истории от близо и далеч, а ролята на възрастните в този смисъл е да поддържат и стимулират детската мотивация за четене. Това би следвало да се осъществява чрез целенасочени и системни действия, протичащи паралелно и в семейна, и в училищна среда.

Детската литература е богата на видове и форми – книжки с картинки, детска лирика, приказки, легенди, фантастични разкази, приключенски разкази, книги за животни, комикси, легенди и др. Развитието на детската литература води до появата на нови форми. Интересите на децата също постоянно се променят. Многообразието на днешната детска литература, както българска, така и чужда, ни позволява да отговорим на различните читателски интереси и на различните езикови възможности на обучаваните и да превърнем още първото докосване на децата до произведения от детската литература в радостно преживяване.

Използването на приказки и произведения на детската литература ни дава възможност да постигнем редица **обучителни и възпитателни цели**, като например:

- да помогнем на децата да разберат света и да разширят своите познания за живота,
- да допринесем за формиране на личността им и изграждането на морални ценности

- да направим децата още по-чувствителни към случващото се в природата и сред хората,
- да развиваме способността на децата за логическо мислене и критичност,
- да им помогнем да усетят и оценят изобразителната сила на езика като същевременно ги стимулираме да подхождат творчески към езика,
- да изграждаме у тях навици за четене през целия живот,
- да развиваме комуникативната компетентност на децата във всичките й аспекти – слушане, говорене, четене и писане – чрез ролеви игри, драматизации, рисуване или музика.

Когато става дума за чуждоезиково обучение на деца, използването на приказки и детска литература на чужд език допринася съществено за постигане на **допълнителни цели**. Така например децата

- се запознават с ритъма и интонационните модели на езика, слушайки занимателен текст;,,
- научават и запаметяват нова лексика и езикови структури по-лесно, защото са представени в смислен и интересен контекст,
- запомнят и впоследствие използват правилно цели изрази, и то често на по-високо от тяхното чуждоезиково равнище,

и прочее.

При подбора на текстове за целите на РЧЕО роля имат два основни фактора – от една страна възрастовите особености и интереси на децата, а от друга - техните езикови възможности както на чуждия, така и на родния език. Факт е обаче, че децата възприемат и реагират положително на приказки и литературни текстове даже и когато те са на езиково ниво, надвишаващо реалните познания по чуждия език към момента.

Добре е да се има предвид, че използването на детски литературни текстове в ЧЕО е много по-интересно и резултатно, когато на децата им се даде да разберат, че не е

нужно да възприемат текстовете като непроменливо и завършено цяло, а че могат да подхождат към тях творчески – да експериментират и дори да ги променят както като съдържание, така и като езиково изразение. Самостоятелното възприемане и собствената преработка са възможни при задачи и упражнения, които дават на децата свобода за лични възприятия, тълкувания и преценки.

Подпомагане на разбирането при използване на приказки в часа по ЧЕ

Децата обичат да слушат приказки на майчиния си език и това важи за всяка култура и всеки народ. Когато става дума за слушане на приказки на чужд език обаче, могат да възникнат някои предизвикателства. Ако използваме приказки за целите на ЧЕО, е много важно да знаем как да помогнем на децата да разберат съдържанието в такава степен, че хем да се насладят истински на приказката, хем да добият знания, хем да останат със самочувствието, че могат да разбират дори когато им четат/разказват на чужд език.

Съществуват редица техники за подпомагане на разбирането и тук ще изброим някои от тях:

- Да се въведе подходящ контекст, в който предварително да бъдат представени героите на приказката;
- Да се прокара паралел между това, за което се говори в приказката, и различни аспекти от живота на децата, например взаимоотношения с приятели, дейности в семейството, отношение към животните, помагане на възрастни хора, възнаграждение за добра или смела постъпка и т.н.;
- Да се подканят децата да направят предположения за съдържанието на приказката, съдейки по илюстрациите към нея или по някои ключови думи, които им се подават предварително;
- Да се използват различни начини за визуализация на съдържанието, например рисунки на дъската, изрязани от някъде подходящи картинки, маски,

флашкарти, истински предмети (ръкавичка, плюшени играчки или пластмасови фигурки на животни, малки кукли, торбичка, пръчка, обувка и т.н. според съдържанието на приказката) и други;

- Да се използва езикът на лицето и тялото, с множество разнообразни мимики и жестове.
- Да се модулира гласът и интонацията по време на четене/разказване за пресъздаване на емоции и/или характери.

Планиране на урок по чужд език, включващ използването на приказки

Ефективното използване на приказки в часа по ЧЕ предполага много **внимателно планиране**. Просто да се прочете или разкаже приказка на децата, без да е направена необходимата подготовка, обикновено не води до постигане на максимален ефект и дори може да предизвика у децата объркване, загуба на интерес или чувство за изолираност поради неразбиране на съдържанието. За да избегнем такива нежелани последствия, бихме могли да прибегнем до редица действия, чиято ефективност е доказана в практиката. Ето какво е добре да направи учителят:

- Да идентифицира целите си от гледна точка на езика (лексика, граматика, произношение) и на езиковите умения (слушане, четене, говорене, писане);
- Предварително да огледа приказката и, ако е необходимо, да адаптира езика, за да го направи по-достъпен за децата. Например, да замени някои непознати думи с близки по смисъл познати, да използва по-прости граматически структури, да прехвърли повествованието в сегашно време, да накъса твърде дългите изречения на части, като заложи на познат словоред, да изключи някои трудно преводими идиоми и т.н.;
- Да реши коя част от лексиката в приказката (думи, изрази, словосъчетания) ще бъде необходима за общото разбиране (general understanding) и коя ще бъде предвидена за упражняване и практическа употреба. Във връзка с последното, да планира дейности, които да използва преди самото четене или по време на него, с цел по-ефективно усвояване на езика от децата.

- Да реши колко време ще посвети на използването на дадената приказка (в рамките на конкретния час и/или в рамките на няколко занятия).
- Да реши дали ще я прочете цялата наведнъж или на части, в няколко урока.
- Ако е възможно, да помисли за евентуални междупредметни връзки, чрез които да свържете съдържанието на приказката с изучаваното по други учебни предмети.
- Да планира кога и как учениците могат да се включат в разказването на приказката (разчитайки на повтарящи се части в нея или на многократното ѝ изслушване).
- Да потърси песнички, рими или чантове, които могат да се използват за затвърждаване на (част от) езика от приказката.
- Да планира последващи (follow-up) дейности, които ще стимулират децата да използват научения чрез приказката език по различен начин в разнообразни ситуации.

Техники за разказване на приказки в час по чужд език

За всички е ясно, че реакцията, която извиква една или друга приказка/история у слушателите, зависи в много голяма степен от начина, по който тя е разказана. Вероятно мнозина са били завладявани от нечий разказ именно заради техниките и изразните средства, които са били използвани, докато други истории, дори по-интересни като съдържание, са ги оставяли безразлични, защото разказвачът не е знаел как да грабне аудиторията.

Когато разказва или чете приказка в класната стая, учителят иска да постигне оптимален ефект. Задачата му се усложнява от това, че намерението му обикновено е не просто да заинтригува или забавлява децата, а и да реализира някакви методически и педагогически цели. В тази връзка по-долу са препоръчани някои техники, които да обезпечат успешното въздействие и реакция на децата при слушането на приказка в часа по чужд език.

- Разположете децата да седнат удобно, така че могат да виждат вас и евентуално книжката с илюстрации, която ще разтваряте и показвате.
- Поддържайте зрителен контакт с децата.
- Варирайте темпа на говорене, височината и силата на гласа си, както и интонацията, според съдържанието на четения откъс.
- Преправяйте гласа си, когато четете/преразказвате пряката реч на героите.
- Правете звукови ефекти, за да помогнете на децата да визуализират по-ясно както одушевените, така и неодушевените предмети в историята.
- Използвайте мимики и жестове и езика на тялото изобщо, за да предадете съдържанието по-ясно.
- Променяйте, пропускайте или добавяйте части към историята според нуждите, интересите и нивото на децата (както в езиково, така и в когнитивно отношение).
- Повтаряйте ключовите моменти и, ако е необходимо, проверявайте дали децата са ги разбрали.
- Повтаряйте онези изрази и словосъчетания от приказката, които искате децата да усвоят и запомнят.
- На моменти спирайте разказването, за да поговорите с децата за това, което се случва в приказката.
- Давайте време на децата да помислят, да коментират и да задават въпроси.
- Включвайте децата в разказването, като ги карате да предскажат какво ще се случи по-нататък в историята.
- Подканвайте децата да се включат в разказването всеки път, когато има повтарящи се неща.
- Показвайте собственото си удоволствие от четенето/разказването на приказки.

Обобщение

Ако учителят подходи към процеса на интегриране на приказките в чуждоезиковото обучение в начален етап с желание, отговорност и креативност, резултатите биха оправдали всички евентуални трудности и предизвикателства по пътя. **Да обобщим ползите както за учениците, така и за учителите** от прилагането на приказките в часа по ЧЕ.

На първо място за децата слушането на приказки е естествена, позната и любима дейност, неотменна част от процеса на порастване и съзряване, и затова е редно да присъства не само в домашна, но и в училищна среда.

Безспорен е и възпитателният ефект на приказките, защото те успешно подпомагат процеса на изграждане на морални ценности у децата. Същевременно развиват тяхната емоционална интелигентност, като насърчават емпатия, състрадание, толерантност, споделяне.

На всички е известно, че децата притежават богато въображение, но с помощта на приказките те го доразвиват и задоволяват нуждата си от чудеса и необикновени истории, което пък индиректно способства оформянето им като творчески, нестандартни личности.

Друго важно свойство на приказките е, че развиват уменията на децата да се концентрират за по-продължително време. Всички знаем, че за малките е трудно да останат на едно място дълго време и да са заети с едно и също нещо. Времето за приказки обаче ги приковава към местата им и те могат да слушат продължително в захлас, за радост и удовлетворение на техния учител.

Всеки от нас знае поне няколко приказки, в които героите са изправени пред труден избор, или в които на моменти изглежда, че няма изход, или такива, които провокират

противоречиви мисли и чувства. Това е и една от най-хубавите черти на приказките – че като ни карат да се замисляме, да се поставяме на мястото на героите и да си задаваме въпроси, те всъщност развиват нашето умение за мислене и саморефлексия.

Успоредно с това приказките изграждат у децата умения и навици за учене (правене на предположения, последователно подреждане в хронологичен или логически ред, използване на визуални/слухови опори за разбиране на смисъла и т.н.) За по-мъничките те могат да са полезни за затвърждаване на някои понятия като големина, форма, цвят, брой, причина, следствие и т.н.

На базата на дадена приказка учителят може да предвиди разнообразни дейности, които да подходат на деца с различни типове интелигентност и стилове на учене. Малко са учебните текстове, които предполагат такова разнообразие от възможности в тази посока.

Приказките помагат на децата да обогатят речника си, без това да им коства каквито и да било усилия. Тъй като една приказка обикновено се чува/чете многократно, децата подсъзнателно запаметяват важни думи и изрази от нея, включително и когато е на чужд език.

Освен нашите народни приказки, с които много деца са запознати от своите родители, баби и дядовци, има безброй приказки на други народи, които разкриват особености на чужди култури, чужди схващания и модели на поведение и взаимоотношения. Това е изключително важно и полезно в условията на съвременния свят, белязан от националистични прояви и липса на толерантност.

Развиването на межкултурна компетентност е тясно свързано с обучението по чужд език, така че учителят има в лицето на приказките незаменим ресурс в тази посока.

Пак във връзка с РЧЕО приказките са подходящо средство за преговаряне или въвеждане на лексика в контекст, а също и за неусетно развиване на чувството за ритъм и интонация на съответния чужд език.

Приказките могат да развиват и четирите езикови умения - слушане, говорене, четене и писане – както на роден, така и на чужд език.

.

Ако учителят желае да установи междупредметни връзки (cross-curricular links) в часа по чужд език, съдържанието на определени приказки може да послужи като чудесна предпоставка за това. Препратките към други предмети в програмата могат да вървят по линия на Човекът и природата, Човекът и обществото, Музика, Изобразително изкуство, Физическо възпитание и спорт, та дори и Математика.¹

На базата на всичко казано дотук можем спокойно да заявим, че приказките са незаменим ресурс при работата с деца и в частност при обучението по чужд език и че допринасят изключително много изучаването на чуждия език да бъде интересно, приятно, ефектно и резултатно.

¹ За идеи за използване на междупредметни връзки в часа по ЧЕ вж. авторския материал на Сияна Харизанова „Междупредметните връзки и тематичният подход при ранното чуждоезиково обучение“ в НЕА на НБУ.